

gráf Katona-mű. Ő is ráébredt valami-
re: a dramaturgiailag szabályozott idő
és a szcenikailag rendezett tér szűkössé-
ge után végtelenségük lehetőségeire, de
egyben a képzelet belső konfliktusaira
is. Az elemzések során igazat adhatunk
Márton Lászlónak, sőt megerősíthetjük,
hogy az 1810-es években a magyar lírá-
ban csak Berzsenyi Dániel poétai tudat-
tartalmi állíthatók Katona mellé. Am
amíg Berzsenyi lávaként forrongó, már
romantikus indulatait az önmagára
kényszerített „arany középszer” filozó-
fiája és a klasszicizmus formakészleté-
nek márványos nyugalma állandósuló
belső konfliktussal *látszólag* súlyegyen-
be hozta, addig Katona legfeljebb
díszlet és kellék gyanánt forgatta az
antikizáló eszköztárat, de a „szubjek-
tum világgá alakításá”-nak programja
és ezzel együtt lírája – mivel a forma-
teremtő készségnek nem volt birtoká-

ban – torzó maradt, s ezt valóban nem
lehet a biográfia tényeivel értelmezni-
magyarázni. A szerző megkérdőjelezi
a Katona-versek poézisbeli értékét:
„...ha egyáltalán költészetnek nevez-
hetjük...” (28.). Mi ennél többre tartjuk:
*A magányhoz, az Idő, a Rege, A ter-
mészethez* költőjének kisvilágától nem-
csak a fiatal Vörösmarty mitologizáló
eposztöredékeihez vezet út, amint azt
a 25–26. oldalon olvashatjuk, hanem
messzebbre is, akár a *Csongor és Tünde*
Vörösmartyjáig, majd Czako Zsigmond
vergődő mikrokozmoszához, a drámai
költemény hazai forrásvidékéig.

Márton László füzetének szellemi
súlyát nem a terjedelem adja. Szép és jó
kötet; a többszörös névtelenségbe bur-
kolózó könyvcsinálóktól azonban meg-
érdemelt volna még egy korrektúra-
fordulót.

Kerényi Ferenc

EUROPA BALCANICA–DANUBIANA–CARPATHICA, ANNALES: CULTURA–HISTORIA–PHILOLOGIA, 1.

Főszerk. Miskolczy Ambrus, Budapest, ELTE BTK Román Filológiai Tanszék,
1993, 252 l.

Bölcsészettudományi évkönyvet in-
dítani manapság bizonytalan vállal-
kozás. Nem csekély mértékben azért,
mert az ilyenfajta kezdeményezést
gyakran közöny, értetlenség fogadja.
Az ELTE Román Filológiai Tanszéké-
nek évkönyvében Miskolczy Ambrus –
tanszékvezető-főszerkesztő – így nyil-
latkozik erről: „Remény és szorongás
kíséri évkönyvünk elindítását. Vajon
meddig sikerül ilyen fórumot fenntar-
tani? A türelmetlenség árja seprí el
vagy az érdektelenségbe fullad bele?”
Mint ugyanitt megtudjuk: a kötet alap-
ötlete még 1989 tavaszán, Mihai Emi-
nescu halálának 100. évfordulója alkalmá-
ból született, ám az akkori román
hatóságok „blokád alá vették” a terve-
zett kiadványt, „börtönnel is fenyeget-
ve azt, aki bele ír”; a „rendszer-váltás”

után viszont – „miközben a pesti böl-
csesség aktualitását veszítettnek, ham-
vába holtnak nyilvánította” – Romá-
niában „híre ment, hogy munkánkkal –
úgy mond – Eminescu elleni merénylet
készül.”

Eminescu persze eddig sem volt
ismeretlen a magyar olvasók körében.
Verseit és prózai műveit jeles költők-
műfordítók ültették át nyelvünkre
(Áprily Lajos, Berde Mária, Dsida Jenő,
Jékely Zoltán, Illyés Gyula, Szemlér Fe-
renc, Szabédi László, Kiss Jenő, Franyó
Zoltán, Kányádi Sándor); munkásságá-
ról az elmúlt évtizedekben számos méltá-
tatás, tanulmány látott napvilágot a ha-
zai és a határon túli (főleg erdélyi)
magyar sajtóban – többek között Gáldi
László, Domokos Sámuel, Kakassy
Endre, Pálffy Endre, Kemény G. Gábor,

Köpeczi Béla, Beke György tollából. A centenáriumi kiadvány szerkesztőit ugyancsak nemes szándék vezette: a nagy román költő szellemi örökségét – épp magyar kultuszának eddigi hagyományait folytatva – ismét az érdeklődés középpontjába állítani, méltóságában teret biztosítani egymástól akár lényegesen eltérő (de mindenképpen dokumentált és szakszerű) vélemények kifejtésére is. Ennek megfelelően a kötet publikációi három nagy fejezetben kaptak helyet (Tanulmány; Vita; Dokumentum), többségük románul és magyarul, néhányuk olasz, francia, német és angol nyelven (a szerzők munkatársak sorában egyébként nemcsak magyarországi és romániai, hanem nyugaton élő irodalomtörténészek is vannak) – ezzel a soknyelvűséggel is mintegy hangsúlyozva Eminescu életművének a nemzeti kereteken túlmutató, egyetemes jelentőségét.

Ahány közlemény a kiadványban, annyi hasznos adalék a költőről már kialakult összképhez. Ion Negoitescu, müncheni román irodalomtörténész, Eminescu világképének eszme- és kortörténeti összefüggéseit, filozofikumát, Alexandru Zub allegorikus tér- és időszemléletét, Fried István a romantika és a szimbolizmus közötti átmenetiségét, Losonczy Gyula romantikus „titanizmusát”, Jurij Alekszejevics Kozsevnyikov orosz irodalomkutató a „démonizmus” és a „hiposztázis” mitológiai eredetű összetevőit vizsgálja költészetében. Vallásos és szerelmes verseinek motivikus egyezéseiről Ion Octavian Rudeanu és Miskolczi Ambros közösen írt tanulmányukban értekeznek; írásművészetének formanyelvi gazdagságát, lexikológiai sokrétűségét (archaizmusok és neologizmusok változó részarányát) Victor Iancu statisztikai felmérése szemlélteti. „Kényes” kérdésről is olvashatunk a kötet lapjain. Eminescu – sajnálatos – magyarellenes politikai nézeteit Köpeczi Béla

ismerteti – a *Geniul pustiului* (Szárnyaszegett géniusz) című lírai kisregény elemzésével –, tanulmánya végén így sommázza véleményét: „... jogosan harcolt az erdélyi románság nemzeti és társadalmi egyenjogúságáért, de egy olyan ideológia alapján, amely szélsőségesen nacionalista volt. Ez a romantikus nacionalizmus megakadályozta abban, hogy a múltat az igazságnak megfelelően értékelje, és ezt nemcsak magyar, hanem román vonatkozásban is állíthatjuk.” Köpeczivel Victor Iancu vitázik; pontosító alapgondolata az, hogy a költő politikai elfogultságát 1848–49 megítélésében végső soron a nemzete sorsáért való aggodalom és felelősségérzet diktálta, ami kisregényében művészileg egy jellegzetesen romantikus ellentézés (jó–rossz, angyali–ördögi stb.), polarizált jellemábrázolás révén jutott kifejezésre. Mind ebből azonban – a korabeli viszonyok és az egész életmű ismeretében – nem vonhatunk le mindmáig érvényes és messzemenően általánosító következtetéseket.

Magyar vonatkozásban külön figyelmet érdemelnek az évkönyvnek azok a tanulmányai, cikkei, adatközlő írásai, amelyek az Eminescu-kultusz történetéről, egyes fordítások keletkezéséről, alkotói műhelyproblémákról szólnak. Gáldi László termékeny irodalmi–kulturális „hídépítő” munkásságát s a költő életművének tudományos mérlegelésében szerzett érdemeit Domokos Sámuel és Nagy Levente ismerteti, Eminescu és a romániai magyar irodalom kapcsolattörténetét Köllő Károly tanulmánya foglalja össze. Radicsné Ruzsa Ilona a *Glossza* című Eminescu-vers két magyar fordítását (Dsida, Szabédi) szembeesít egymással és az eredetivel, Schelken Pálma pedig azt az érdekes folyamatot követi végig, hogy *A szegény Dioniz gondolatai* és a *Romlott ifjak* című költemények végleges fordításváltozata miként ala-

kult ki Szabó Lőrinc gyorsíró műhelyében.

Az évkönyv cikk- és tanulmányanyagát a György Béla és Somogyváry

Gyula által összeállított bibliográfia (*Eminescu magyarországi fogadtatása*) egészíti ki, teszi még teljesebbé.

Máthé József

MIKÓ KRISZTINA: HALÁSZ GÁBOR

Budapest, Balassi Kiadó, 1995, 238 l.

Józan ésszel alig hihető, hogy Halász Gábor halálát követően fél évszázadra volt szükség, hogy megszülethessen az életművét feldolgozó első monográfia. Bárhogy szépítjük is a dolgot, a vele foglalkozó szakirodalom meglehetősen szegényes. Ennek okai bizonyára messzire vezetnek: a kedvezőtlen politikai klímától kezdve egészen odáig, hogy Halász életművével csak egy hozzá közel hasonlóan tágas szellemiségű kutató képes megbirkózni, aki a szaktudósi erények mellett művészi fogékonysággal és nagyfokú interpretációs készséggel bír. Ebből a szempontból Mikó Krisztina jól látja feladatát, amikor előjáróban arról ír, hogy nem csupán a monográfia hőségének a munkásságát szükséges feltérképeznie, hanem azt a műveltségbeli háttérrel is, amely Halász kiterjedt olvasottságából és tudományos felkészültségéből rajzolódik ki.

A monográfia éppen azért okoz komoly csalódást, mert tárgyához képest méltatlanul rossz stílusban és szerény interpretációs készséggel van megírva. Az életmű erősen teoretikus színezete miatt különösen szembeötlő, hogy a szerző nem látszik tudomást venni az irodalomtörténet-írás elméletének elmúlt fél évszázados teljesítményéről. Mi több, a szellemtörténeti hagyomány tárgyyszerű felidezésén túlmenőleg a monográfus bizonytalanul mutatkozik a Halásztól sem mindig jól megoldott eszmetörténeti kérdések mai tudásunk szerinti értelmezésében. A munka javára ellenvetés nélkül voltaképpen csak az írható, hogy a feltárt források alapján Halász Gábor életrajzát min-

den eddiginél részletesebben dokumentálja. Az valószínűleg a feltárható anyag természetéből fakadt, hogy jobbra csak a pálya kezdetéről és végéről lehetett bővebb információkat szerezni. Meglepő, sőt meghökkentő Mikó Krisztina felfedezése, hogy a felerész zsidó származású gyermeket már születése után néhány nappal megkeresztelték, s nem úgy áll a dolog, hogy csak szülei házasságkötése után, nyolc éves korában tért volna át a református hitre. Ennek a háború alatt különös jelentőségre vergődött ténynek maga Halász sem volt tudatában, jöllehet ebben az esetben nem vonatkoztak volna rá az 1944-ben hatályos antiszemita törvények. Mindamelllett túlzó nagyotmondás, hogy a fentiek alapján a szerző arra következtet: hőségének „sorsképlete” a „keményi regényelmélet” mintázza meg. (10.)

A könyv szerkezete alapvetően lineáris: évről évre követi hőségének pályáit. Ez alól kivételt képez egy-egy fontosabb fejezet a monográfia elején és végén, amely az esszé műfajával, illetve a nemzedéki kérdés vitáival kapcsolatos. A bevezető fejezetben a szerző kísérletet tesz az esszé fogalmának körülhatárolására, amely azért is nehéz feladat, mert többféle esszétípus létezik, ám ezek szétválasztására nem alakult ki széles körben elfogadott konszenzus. Azt azonban mégsem fogadhatjuk el, hogy a fogalmi tisztázatlanság menlevelet adjon az önkényes kategorizálásra. Az ugyanis felettébb kétséges, hogy Halász Gábor mellett Szerb Antal, Cs. Szabó László és Németh László len-